

Utlåtande över Martin Rundkvists ansökan om docentur vid Umeå universitet

Allmänt

Martin Rundkvist, f. 1972, fil.kand. 1997 i Arkeologi med kurser i Historia, Social antropologisk metod samt Kulturvariationer och samtidsfrågor från Stockholms universitet – och fil.dr. 2003 i Arkeologi från Stockholms universitet. Efter disputationen har Rundkvist haft en deltidsanställning som redaktionssekreterare /redaktör för tidskriften *Fornvännen* vid Vitterhetsakademien. Han har vikarierat som lektor vid Linnéuniversitetet på ca 20 % 2012–15 och som lektor vid Umeå universitet sedan 2013 på 50–55 %. Rundkvist har även haft korta anställningar för Värmdö kommun och Vänermuseet. Dessutom har Rundkvist, vilket inte framgår av ansökan, varit engagerad i föreningen "Vetenskap och Folkbildning", där han var ordförande 2011–14, liksom han driver en egen blogg, "Aardvarchaeology".

Utgångspunkt

Utgångspunkten för utlåtandet kring vetenskaplig och pedagogisk skicklighet är dokumentet "Principer för docenturärenden vid den samhällsvetenskapliga fakulteten, Umeå universitet" (daterat 5 juni 2013) som definierar skicklighet, uppställer kriterier och formulerar krav. Härifrån hämtas således dispositionen för yttrandet med dess rubriker.

Vetenskaplig skicklighet

(dvs "självständiga forskningsinsatser, förmåga att planera och leda vetenskaplig verksamhet samt förmåga att kommunicera forskning med det omgivande samhället")

A) "Bredd och djup i forskningen – kvalitet och omfattning"

Rundkvists forskning har varit inriktad på järnålder och tidig medeltid med doktorsavhandlingen i två volymer (publikation 65 och 67) från 2003 om det stora gravfältet "Barshalder" på Gotland. Efter disputationen har studiet av platsen vidgats kronologiskt (76). Det har även skett en tematisk, geografisk och kronologisk breddning med forskning som tar utgångspunkt i järnåldersfynd från Uppåkra i Skåne (133), elitära bebyggelser från yngre järnåldern i Östergötland (146), två medeltidsborgar i Östergötland (164) samt bronsålders depåfynd från områden kring Mälaren och Hjälmaren (161). Och som kommer att framgå (punkt C nedan om produktivitet) är Rundkvists forskning relativt omfattande.

I det följande kommenteras kort de 10 av Rundkvist bifogade specimina:

Publ. 65: *Barshalder 1. A cemetery in Grötlingbo and Fide parishes, Gotland, Sweden, c. AD 1–1100. Excavations and finds 1826–1971* (doktorsavhandling 2003; 251 s).

Första delen av avhandlingen är en deskriptiv redogörelse med många fotografier, ritningar och tabeller för platsen med dess forskningshistoria (olika undersökningar sedan 1800-talet), gravar och fynd (s. 9–53). Här finns inga frågor, men en diskussion

av kronologi, demografi och gravritual (s. 54–88). Vidare finns en omfattande katalog (s. 89–235). Första delen är med Rundkvists egna ord ett "cemetery corpus" (jfr. publ. 67 s. 6).

Publ. 67: *Barshalder 2. Studies of Late Iron Age Gotland* (doktorsavhandling 2003; 101 s).

Andra delen av avhandlingen är mera analytisk med en utblick till hela Gotland. Bandet innehåller en kort introduktion om forskningstraditionen (en textspalt huvudsakligen bestående av referenser), terminologi, kronologi, källkritik och statistiska metoder (s. 6–10). Sedan följer kapitel om typer, kronologi, sociala roller/genus samt religiös identitet avrundat med konklusioner och sammanfattning (s. 11–87). Undersökningens intressanta huvudresultat är påvisandet av det gradvisa kristnandet på Gotland, där hedningar och kristna samsas på ön.

Även i den andra delen är detaljerade redogörelser för gravar och fynd rikligt förekommande. Men några problemformuleringar syns inte till bortsett från i en underrubrik "4.2.3. Were the churchless cemeteries in fact pagan?" (s. 73). Rundkvist själva formulerar syftet med avhandlingen som "the task of publishing a cemetery" (s. 6) där "the dead are made to speak of such matters as they can" (s. 6). Här saknas kritiska reflektioner kring den tidigare forskningen, bortsett från källkritiken (s. 8f), och det finns inte tillstymmelse till att formulera eller tillämpa nya perspektiv som räcker utöver en kulturhistorisk eller processuell arkeologi.

Frånvaron av problemorientering i en doktorsavhandling är påfallande, men knappast tillfällig, när man ser till Rundkvists syn på arkeologin, så som han har presenterat den i olika sammanhang (t.ex. publ. 6; 67 s. 5f; 88; 153 s. 145). Här skulle normalt en handledare just kunnat "handleda", men så har kanske inte varit fallet eftersom Rundkvist i förordet till avhandlingen beskriver sig som "a self-sufficient doctoral student" utan "any close contact with my own university department" (s. 5).

Att frånvaron av frågeställningar i en doktorsavhandling inte är en metodisk bagatell kan (om det behövs) styrkas genom att hänvisa till "Allmän studieplan för utbildning på forskarnivå i arkeologi", Umeå universitet (daterad 11 februari 2016): "ha utvecklat förmågan att självständigt och kreativt identifiera och formulera vetenskapliga problemställningar" (punkt 2.2 under "Färdighet och förmåga"). Liknande formuleringar återfinns i studieplaner från andra lärosäten.

Publ. 76: *Barshalder 3. Rojrhage in Grötlingbo. A multi-component Neolithic shore site on Gotland* (skriven tillsammans med Christian Lindqvist & Karl Thorsberg; 2004; 35 s) En rapport (inte en bok som den betecknas i ansökningen) som presenterar en neolitisk bosättning, och där Rundkvist ensam har haft ansvar för analysen av keramiken (s. 9–15).

Publ. 146: *Mead-halls of the Eastern Geats. Elite Settlements and Political Geography AD*

375–1000 in Östergötland, Sweden (2011; 165 s)

Monografin redovisar ett forskningsprojekt om eliter i yngre järnålderns Östergötland med en sidoblick till medeltiden (s. 82–88). Syftet är att lokalisera landskapets hallbyggnader, vilket formuleras som en fråga i flera rubriker: "Where Were the Mead-halls" (s. 36, 47, 63). Också i inledningen finns tre tydliga frågor kring elitens lokalisering, datering och vilken typ av makt den representerade (s. 9). Frågor om lokalisering av eliter är väl etablerad inom den arkeologiska forskningen, men Rundkvist bidrar här med ny regional kunskap genom att sätta fokus på ett försummat landskap, Östergötland. Forskningshistorik redovisas kort, men relativt okritiskt (s. 9–14, 67–68). Metodiskt central för undersökningen är metalldetektering av 17 platser med efterföljande utgrävning på 3 av platserna, bl.a. i Skamby som även redovisas i en egen artikel (publ. 119). De lokaliserade platserna presenteras i en resonerande katalog (s. 89–138)

Publ. 161: *In the Landscape and Between Worlds. Bronze Age Deposition Sites Around Lakes Mälaren and Hjälaren in Sweden* (2015; 153 s)

Monografin redovisar ett landskapsarkeologiskt studium av ca 140 platser med depåfynd från bronsåldern kring Mälaren och Hjälaren. Tre syften presenteras (s. 9) liksom en fråga i en rubrik, "What Was Deposited, Where and When?" (s. 47). Här finns en forskningshistorisk diskussion (s. 12–22), men den är bitvis kategorisk och präglad av tyckanden med yttranden som "of course" och "I believe". Rundkvists undersökning leder fram till förslaget på en "heuristic procedure", alltså en enkel metod, i 5 steg för att hitta nya depåfynd, något som han menar kunde vara en uppgift för exploateringsarkeologin (s. 51–53). Avslutande redovisas platserna med depåfynd i en resonerande katalog (s. 54–67) med kartor, samt tabeller över orter och fynd (s. 77–153).

Publ. 119: "A Viking boat grave with amber gaming pieces excavated at Skamby, Östergötland, Sweden" (tillsammans med Howard Williams; 2008; 34 s)

Artikeln presenterar en arkeologisk undersökning av en båtgrav, där det hittades spelbrickor av bärnsten. Båtgraven sätts i relation till platsens andra gravar, fynd i socknen och båtgravar i Skandinavien samt diskuteras som uttryck för en aristokratisk miljö. Artikeln har enkla forskningsfrågor (s. 73) och har genomgått peer-review.

Publ. 133: "Domed oblong brooches of Vendel Period Scandinavia. Ørsnes type N & O and similar brooches, including transitional types surviving into the Early Viking Period" (2010; 74 s)

Ett grundligt empiriskt orienterat studium av ca 600 fibulor från vendeltid – tidig vikingatid i Skandinavien med bakgrund i några fibulor från Uppåkra i Skåne. Artikeln diskuterar typologi, kronologi, funktion, social betydelse, teknologi, produktion, regional variation samt ideologi.

Publ. 153: "The Secondary Use of Picture Stones on Gotland Prior to the First Stone Churches, with a Typology of Picture Stone Outline Shapes" (2012; 16 s dvs 6 s samt

appendix)

En artikel om återbruk av bildstenar på Gotland inleds med en svepande kritik av postmodernismen, arkeologer som är inspirerade av denna riktning samt arkeologiska studier av det förflutna i det förflutna, där Rundkvist paradoxalt tycks veta hur folk tänkte i det förflutna, i alla fall vad de inte tänkte (jfr. s 145). Återbruket tolkas som ett led i en hednisk reaktion i perioden ca 980–1100.

Publ. 160: "Geophysical investigations on the Viking Period platform mound at Aska in Hagebyhöga parish, Sweden (tillsammans med Andreas Viberg; 2014; 8 s)

Som framgår av titeln är artikeln en presentation av en georadar-undersökning av Aska hög. Syftet med undersökningen var att testa Anders Carlssons hypotes, att högen inte är en gravhög utan en husplattform i likhet med platån i Gamla Uppsala. Det lyckades att påvisa en hallbyggnad. Artikeln anknyter till Rundkvists forskningsprojekt om elitmiljöer i Östergötland (publ. 146). Artikeln har en inledande problemformulering – och har genomgått peer-review. I all sin enkelhet anser jag personligen just denna artikel med sina tydliga frågor och test av en hypotes för det bästa av de 10 bifogade bidragen.

Publ. 164: "Landsjö and Stensö Castles, Östergötland, Sweden. An interim report on the results of the 2014 excavation season" (2015; 9 s)

Som titeln anger är det en preliminär rapport om utgrävningen av två borgruiner, där undersökningen var inriktad på att klarlägga byggnadshistorien.

Sammanfattning efter granskning av bifogade texter:

Utgångspunkten för värderingen av Rundkvists kvalitativa skicklighet som forskare är dels doktorsavhandlingen (publ. 65 och 67), dels vad han har åstadkommit efter denna. Doktorsavhandlingen i två volymer är emellertid problematisk. Den har metodiska brister, nämligen frånvaro av problemformuleringar, av kritiska reflektioner över tidigare forskning, som inte begränsar sig till källkritik, liksom frånvaro av försök till att utveckla eller tillämpa nya perspektiv. För att vara tydlig, hade undertecknad hypotetiskt varit handledare för avhandlingen hade jag ansett manuskriptet för metodiskt ofärdigt och därmed inte klart för disputation. Och hade jag istället varit medlem i betygsnämnden hade jag troligen gett betyget underkänt.

Doktorsavhandlingen kan alltså *inte* anses vara av "god kvalitet". Och frågan blir då, hur det är med kvaliteten på forskningen efter disputationen?

Rundkvist uppvisar efter avhandlingen en tematisk, kronologisk och geografisk breddning i sin forskning, men fasthåller ett metodiskt förhållningssätt, som hindrar en kvalitativ utveckling och fördjupning. Enkla frågor formuleras nu i tre publikationer, nämligen i två artiklar som är skrivna tillsammans med andra (publ. 119, 160) och i den egna monografen om Östergötlands eliter (publ. 146). I monografen om depåfynd föreslås en metod för att lokalisera nya fynd, dock utan att den testas. Men annars är publikationerna genomförda efter samma metodiska principer som kan iakttas i avhandlingen, dvs. med en frånvaro av explicita problemformuleringar, utan kritisk

reflexion och utan försök till att formulera eller tillämpa nya, icke-konventionella perspektiv. Det föreligger därför samlat sett i nuläget *inte* "minst två doktorsavhandlingar av god kvalitet".

B) "Originalitet i forskningen"

Rundkvist beskriver själva en aning retoriskt sitt förhållningssätt som "en anti-auktoritär, anti-spekulativ, metodologiskt stringent och begripligt formulerad arkeologi grundad på gedigen empiri, där målet är kumulativ kunskap om verkligheten." (s. 3). Rundkvist bedriver således en konventionell arkeologi präglad av typologi, datering och social struktur, i likhet med vad många andra arkeologer praktiserar. Hans originalitet består här i ihärdigheten med vilken han hävdar detta synsätt som det rätta inom arkeologin, ibland i polemik med andra uppfattningar (jfr. publ. 6; 67 s. 5f; 88; 153 s. 145).

Med sin induktiva och empiriskt inriktade metod, där konventionella, men implicita frågor möter nya material, uppnår Rundkvist konkreta forskningsresultat, ackumulerar ny kunskap om det förflutna; arkeologin som vetenskap däremot utvecklas inte. För samtidigt avstår han medvetet från de eventuella insikter som skulle kunna uppnås genom konstruktionen och/eller tillämpningen av nya perspektiv på det förflutna, vilket är ovanligt spartanskt för någon som har genomgått en forskarutbildning. Och dessa nya perspektiv behöver självklart inte vara auktoritära, spekulativa, icke-stringenta, obegripliga, grundade på en sämre empiri eller inte förhålla sig till en verklighet.

C) "Produktivitet"

Rundkvist har en omfattande skriftlig produktion med 64 titlar före avhandlingen 2003, och 101 efter, totalt 165 fram till februari 2016. De 165 titlarna inkluderar 5 monografier, 3 redaktionella arbeten, 48 recensioner, 12 kongressrapporter, 1 faktagranskning samt några grävningsrapporter; de övriga är då artiklar eller bokkapitel av skiftande slag. Här kommer fokus emellertid att läggas på de 10 bifogade specimina, 5 monografier (publ. 65, 67, 76, 146, 161), 4 artiklar (119, 153, 160, 164) och 1 bokkapitel (133). Utöver det skriftliga demonstrerar Rundkvist en mycket omfattande föredragsverksamhet med vetenskapliga eller populära inlägg, enbart ca 140 efter disputationen.

D) "Bidrag till det internationella vetenskapssamhället"

Rundkvist har bidragit till det internationella vetenskapssamhället på flera sätt: huvudsakligen genom att omkring 1/3 av hans publikationer är skrivna på engelska, genom föredrag på internationella konferenser och genom kontakter och/eller vistelser vid University of Exeter 2005–08 och University of Chester 2008–14.

E) "Uppdrag inom vetenskapssamhället"

Rundkvist fungerar i sin deltidsanställning vid Vitterhetsakademien som redaktionssekreterare/ redaktör för *Fornvännen*, vilket i sig är en central roll i

arkeologisamhället. Han har tillsynes inte haft uppdrag som opponent vid disputationer (dock som seminarieopponent), verkat i betygsnämnd eller som sakkunnig för tjänster. Han har utfört manusgranskning/ peer-reviews för tidskriften *Antiquity* sedan 2009, *International Journal of Osteoarchaeology* sedan 2011, *In Situ Archaeologica* sedan 2012, *Estonian Journal of Archaeology* och *Norwegian Archaeological Review* sedan 2013.

F) "Förmåga att i konkurrens erhålla externa forskningsmedel"

Man får anta att det behövdes medel för finansieringen av Rundkvists utgrävningar och forskningsprojekt i Östergötland, men det framgår inte av själva ansökan om medel har sökts i konkurrens. I förord till avhandlingen och andra monografier tackas emellertid ett antal fonder/ finansiärer för ekonomiskt stöd (publ. 65 s. 7; 146 s. 8; 161 s. 7).

Pedagogisk skicklighet

(dvs "lärarens arbeten med studenter, lärarens egna pedagogiska utveckling och lärarens bidrag till verksamhetens pedagogiska utveckling")

Inledande allmän kommentar

Som tyvärr ofta är fallet i akademiska ansökningar finns inte information som tillåter en mera precis redovisning av den pedagogiska skickligheten; den vetenskapliga skickligheten får störst prioritet formellt och reellt. Det saknas i flera fall dokumentation för att besvara de frågor som ställs enligt universitets anvisningar. I det aktuella fallet kunde man önskat att den av den sökande själv redigerade presentationen av undervisningen med information om hur många som genomförde kursen (inte nödvändigtvis ett kvalitetsmått) samt inklippta citat från nöjda studenter hade ersatts av en mera konkret och vidimerad dokumentation som till exempel anställningsbevis samt information om kursernas omfattning och nivå; sistnämnda något som nu har fått letas fram av undertecknad.

A) "Kunskaper om studenternas lärande i högre utbildning"

Här får man förmoda att Rundkvist har erhållit den nödvändiga kunskapen dels från två pedagogiska kurser, dels från sin praxis som vikarierande universitetslektor.

B) "Förmåga att planera, undervisa i, examinera samt utvärdera högskoleutbildning samt stödja individers och gruppernas lärande"

Samma kommentar som A.

C) "Förmåga att inta ett reflekterande förhållningssätt till den egna lärarrollen"

Av sökandes "Egen reflektion" (s. 16–18) framgår, att Rundkvist har ett medvetet reflekterande förhållningssätt till sin roll som undervisare. Att han "improviserar" från skärmpresentationer med text och bilder *kan* fungera väl, om man i övrigt är väl förberedd.

D) "Kunskaper om samhällets mål och regler inom högre utbildning"

Samma kommentar som A.

E) *"Förmåga att tillvarata, analysera och kommunicera egna och andras erfarenheter"*

Samma kommentar som A.

Krav för att antas som docent – vetenskaplig skicklighet

i) *"En vetenskaplig produktion som omfattar minst två doktorsavhandlingar av god kvalitet. För att det kvantitativa kravet ska vara uppfyllt krävs dessutom att materialet är publicerat i artikel- eller bokform och vetenskapligt granskat med s.k. peer-review förfarande."*

Det föreligger en vetenskaplig produktion som kvantitativt omfattar vad som normalt skulle motsvara två doktorsavhandlingar, medan *det kvalitativt inte är fallet* eftersom doktorsavhandlingen och de senare monografierna har metodiska brister (jfr redovisning under punkt A ovan).

Det framgår tyvärr inte av ansökan, vilka texter som har genomgått en peer-review granskning, inte heller vilka av de 10 specimina som har gjort det; två av de bifogade artiklarna (publ. 119, 160) har emellertid granskats enligt noter i texterna. En doktorsavhandling ska normalt granskas av handledare, opponent, betygsnämnd och ibland ytterligare personer, men det är oklart om de övriga monografierna, artiklarna och kapitlen har bedömts av andra än redaktörerna för serierna och tidskrifterna.

ii) *"Den sökande ska ha bidragit till det internationella vetenskapssamhället. Merparten av den vetenskapliga produktionen ska vara publicerad i tidskrifter och/ eller böcker med utomnordisk räckvidd."*

Alla texter kan idag nås i princip var som helst om man har tillgång till en uppkopplad dator och texterna ligger i *open access*, så "räckvidd" bör här tolkas som en fråga om val av språk. Av de 165 publikationerna är 53 (32 %) på engelska. Många av de vetenskapligt tyngre texterna är på engelska, härunder alla de 10 bifogade arbetena som bifogats ansökan.

iii) *"Den sökande ska kunna visa på genomförda granskningsuppdrag inom vetenskapssamhället. (Exempelvis kan detta ha skett genom uppdrag som opponent, sakkunnig, eller granskare för vetenskaplig tidskrift eller förlag.)"*

Som nämnt har Rundkvist tillsynes inte haft uppdrag som opponent (dock som seminarieopponent) vid disputationer, verkat i betygsnämnd eller som sakkunnig för tjänster. Han har däremot utfört ett stort antal manusgranskningar/ peer-reviews för olika tidskrifter, inklusive *Fornvännen* där han är redaktionssekreterare/redaktör. Därtill har han granskat ansökningar för rumänska statens forskningsråd 2012–13.

Krav för att antas som docent – pedagogisk skicklighet

("såväl kvalitativt som kvantitativt på grundutbildnings och avancerad nivå")

i) "Minst 400 klocktimmar undervisning inom högskolan som av studierektor (motsvarande) vitsordas vara av god kvalitet. I dessa timmar ska inslag av examination och kursplanering ingå."

Enligt sökandes egen utsago, inte dokumenterad, men rimligt, har Rundkvist 2146 (klock)timmars undervisningserfarenhet från huvudsakligen Linnéuniversitetet och Umeå universitet. Timmarna motsvarar ca 1,26 årsverk, alltså mera än det som fordras. I detta ingår i varierande grad kursansvar och genomförande med examination. Ämnesansvarig professor Thomas B. Larsson, Institutionen för idé- och samhällsstudier, Umeå universitet, ger i ett utlåtande Rundkvist goda vitsord som en mycket uppskattad, engagerad och pedagogisk lärare (Utlåtande daterat 10 mars 2006, men måste avse 2016).

ii) "Erfarenhet av handledning av självständiga arbeten och undervisning på avancerad nivå eller handledning och undervisning på forskarutbildningsnivå."

Enligt ansökan har Rundkvist handlett 4 kandidatuppsatser och två masteruppsatser. Kurserna, som Rundkvist har undervisat på, "Swedish Landscape History", "Heritage Sites and Communication" och "Tourist Site Production" vid Linnéuniversitetet 2012–15 är alla på grundnivå. Även undervisningen på "Freshman Archaeology Programme" vid Umeå universitet är på grundnivå; något sådant program kunde inte omedelbart identifieras, men "Freshman" syftar till en förstaårsstudent. Rundkvists erfarenheter av handledning och undervisning är således helt övervägande på grundnivå, lite på mastersnivå och inget på forskarnivå.

iii) Genomgången grundläggande högskolepedagogisk utbildning motsvarande minst fem veckor, samt genomgången forskarhandledarutbildning."

Rundkvist har genomgått en 10-veckorskurs i universitetspedagogik (10 p) vid Södertörns högskola 2001 och en tvåveckors kurs "Supervision of Research in Theory and Practice" (3 hp) vid Stockholms universitet 2016, som bl.a. syftar till handledning av doktorander.

Ställningstagande

Bifogad ansökan finns ett utlåtande från ämnesansvarig professor i arkeologi vid Umeå universitet varav det framgår, att man är "mycket angelägna" om att knyta Martin Rundkvist till institutionen som docent. Ändå måste mitt ställningstagande som tillfrågad extern bedömare bli ett *nej*, dvs jag måste tyvärr avråda från att tilldela en docentur.

Rundkvist uppvisar en imponerande produktivitet avseende kvantitet, och troligen den nödvändiga pedagogiska skickligheten (dock helt övervägande från grundnivå), men inte den fordrade vetenskapliga skickligheten, när det kommer till kvalitet.

Redan doktorsavhandlingen i två volymer, som bifogas för värdering, visar metodiska brister, som troligen är mycket medvetna, nämligen en otvetydig frånvaro av problemformuleringar, som kan strukturera undersökningen, frånvaron av reflektion

över tidigare forskning, där forskningen värderas även i förhållande till olika tiders traditioner, liksom frånvaro av varje försök att utveckla eller tillämpa nya perspektiv. De senare monografierna och artiklarna med några positiva undantag, där frågor formuleras (publ. 119, 146, 160) eller ett nytt tillvägagångssätt föreslås (publ. 161), lider av de samma metodiska brister som avhandlingen, dvs samlat sett föreligger inte "minst två doktorsavhandlingar av god kvalitet".

Rundkvist uppvisar efter avhandlingen en tematisk, kronologisk och geografisk breddning i sin forskning, men vidhåller kategoriskt ett metodiskt förhållningssätt, som hindrar en kvalitativ utveckling och fördjupning. Och även om det är mänskligt av ansökaren att se sitt förhållningssätt till forskningen som en dygd och ett ideal, måste jag som bedömare vidhålla, att det är bristfälligt, onödigt begränsande och inte i överensstämmelse med, vad som kan förväntas av en docent i arkeologi. Men framkomsten av explicita enkla forskningsfrågor i enstaka arbeten och ett försök till ett nytt tillvägagångssätt vid sökandet efter depåfynd är kanske uttryck för en ny utveckling.

Lund den 3 juni 2016

Jes Wienberg, professor, historisk arkeologi

Lunds universitet

LUX, Institutionen för arkeologi och antikens historia

Box 192

221 00 Lund

Jes.Wienberg@ark.lu.se

046-222 49 46